Bristande jämställdhet, klimatkrisen och den europeiska gröna given

Larissa Nenning

Mars 2022

EPSU
EUROPEAN PUBLIC SERVICE UNION

Klimatkrisen är en feministisk fråga

Klimatkrisen är en feministisk fråga eftersom den är ett resultat av ojämlika maktrelationer, genom vilka ett litet antal företag och nationalstater har gynnats av miljöförstöringen samtidigt som de allra flesta utsätts för dess förödande effekter. Precis som under covidkrisen är det de mest maktlösa och utarmade som har påverkats mest av miljöförstörelse och effekterna av klimatkrisen. En av de orättvisor som har format klimatkrisen är könsförtryck. Den här ojämna maktrelationen gör att kvinnor blir oproportionerligt fattiga, tyngda av obetalt arbete och riskerar att utsättas för könsbaserat våld, och därmed är mer utsatta för de negativa effekterna av krisen. Men alla kvinnor är inte lika sårbara eftersom de utgör en mångfacetterad grupp på grund av andra strukturella orättvisor som klass, ras eller funktionsnedsättning. I Europa är det framför allt invandrarkvinnor, färgade kvinnor, HBTQI-kvinnor, funktionsnedsatta kvinnor och ensamstående mödrar (och de som faller inom ramen för fler än en grupp) som utsätts för högre risk för fattigdom och social exkludering och därmed är mer utsatt för klimatkatastrofernas förödande följder och andra effekter av den nuvarande klimatkrishanteringen, som ökade priser på livsmedel och el.

Begränsningar för den europeiska gröna given: Otillräckliga reaktioner mot bristande jämställdhet och klimatkrisen

Den europeiska gröna given är ett stort klimatpolitiskt program som lanserades av Europakommissionen 2019 i syfte att nå nollutsläpp 2050 och säkra den 'hållbara ekonomiska tillväxten'. Många fackförbund, forskare och klimataktivister har kritiserat att den europeiska gröna given främst är en strategi för 'grön tillväxt' som tillhandahåller otillräckliga medel för att kunna nå sina nollmål även enligt de egna beräkningar. En del har också påpekat att det inte tar hänsyn till kön eller andra ojämlikheter. En närmare analys av klimatlagen, anpassningsstrategin och EU:s fond för rättvis omställning ur ett feministiskt perspektiv visar att även om befintliga orättvisor, inklusive könsmässiga, omnämns några gånger i dess texter, så är påståendet att det är ett åtgärdspaket för en "rättvis och inkluderande omställning" en grov överdrift.

Även om klimatlagen och anpassningsstrategin hänvisar till problemen med mat- och energifattigdom så erkänner de inte att detta i oproportionerlig grad påverkar äldre kvinnor, ensamstående mödrar och invandrarfamiljer. Båda initiativet kännetecknas alltså av brist på verkliga politiska åtaganden och program för att hantera de underliggande orsakerna till problemen, så som ökade livsmedels- och energipriser som en följd av liberaliserade energimarknader, låga inkomster, löneskillnader mellan könen, otillräckligt isolerade hus och socialt skydd mot fattigdom och förlorade jobb. Det nyligen föreslagna

paketet "Fit for 55" med dess nya sociala klimatfond samt revideringar av energieffektivitetsdirektivet ser ut att erbjuda mer konkreta program för att mildra energifattigdomen, men väntar fortfarande på att godkännas.

Generellt sett ägnas den europeiska gröna given inte så mycket åt arbetstagares frågor och i synnerhet inte åt kvinnors arbete. Trots att anpassningsstrategin noterar att det kan uppstå möjliga negativa effekter av klimatkrisen när det gäller arbetsvillkor, och att trycket på offentliga vårdsystem nämns, saknas fortfarande konkreta åtaganden. Till exempel beaktar man inte de negativa effekterna av återkommande klimatkatastrofer för arbetstagare inom offentliga tjänster som är avgörande för klimatanpassning, som exempelvis brandbekämpning, vatten- och avfallshantering och sjukvård. Ojämlik inkomst och förmögenhet på grund av kön, dåliga arbetsvillkor och bördan med obetalt arbete - allt detta som gör kvinnor mer utsatta för de negativa effekterna av klimatkrisen som arbetstagare och konsumenter - nämns inte alls.

EU:s fond för rättvis omställning gör det mest explicita anspråket på att främja jämställdhet och ger medlemsstaterna alternativet att använda fonden till investeringar i barn- och äldreomsorgsinrättningar. De medel som tilldelats fonden som helhet är dock alldeles för låga för att ens kunna täcka några få av de viktiga alternativ som listats, vilket gör det osannolikt att investeringar i vårdinrättningar kommer att väljas bland många konkurrerande politiska prioriteringar.

När det gäller politisk makt att fatta beslut visar den europeiska gröna given dessutom dess snäva tolkning av en 'rättvis och inkluderande omställning'. Trots att fackförbunden omnämns indirekt några gånger som social part, så tydliggörs inte deras roll i förhandlingar och implementering av rättvis omställning ytterligare i klimatlagen, anpassningsstrategin eller EU:s fond för rättvis omställning. Beträffande kön är den enda konkreta principen en könskvotering till den nya vetenskapliga rådgivande kommittén som lagts fram i klimatlagen. Den europeiska gröna given verkar handla om att bevara ett politiskt status quo snarare än att eftersträva en bredare omfördelning av politisk makt till arbetande kvinnor och andra marginaliserade grupper.

Hur skulle en feministisk rättvis omställning kunna se ut?

Ett centralt antagande beträffande ramarna för rättvis omställning är att arbetstagares välbefinnande och miljöskydd inte kan bytas ut mot varandra, utan måste eftersträvas gemensamt som en del av en eko-social omvandling. Precis som den Internationella arbetsorganisationen ILO:s riktlinjer för rättvis omställning också erkänner så måste även bristande jämställdhet lyftas fram som en del av detta.

Förespråkare för rättvis omställning skiljer ofta mellan rättvisa när det gäller utfall (distributiv rättvisa) - som säkert koldioxidsnålt arbete och socialt skydd mot förlorad inkomst och fattigdom - och process (procedurmässig rättvisa), som utökad demokratisk makt åt fackförbund och enskilda medborgare att fatta beslut. Denna åtskillnad är till hjälp när man analyserar tillkortakommanden i befintliga policyer och för att skapa bättre strategier. Men de är inte fullständigt eftersom även reparativ rättvisa är en avgörande komponent för klimaträttvisa, vilket förtjänar ytterligare uppmärksamhet.

För närvarande finns flera könsmässiga ojämlikheter inom produktion och konsumtion som har formats av klimatkrisen. Energi- och vårdsektorerna ger två exempel:

- Arbetsstyrkan inom energisektorn, vilken ofta är i fokus för debatter kring rättvis omställning eftersom minskning av kol i energin är en av de centrala utmaningarna för vår tid, är huvudsakligen manlig. För dessa arbetstagare är tillgång till omskolning, system för socialt skydd och anständiga "gröna jobb" inom sektorn för förnybar energi ett viktigt mål för rättvis omställning, vilket många fackförbund har bedrivit kampanj kring. Även konsumtionssidan borde uppmärksammas mer där stigande priser har ökat energifattigdomen som redan påverkar kvinnor i oproportionerlig grad.

- Liksom energisektorn förtjänar även vårdsektorn mer investeringar för att hantera klimatkrisen. Vård- och omsorgsarbete, som troligtvis kommer att öka för att hantera klimateffekterna, utförs till 78 % av kvinnor i Europa, varav majoriteten är låginkomsttagare, och många är invandrarkvinnor. Samtidigt finns det bevis på att fler kvinnor än män globalt sett dör av klimatkatastrofer som torka, översvämningar och bränder. Europeiska studier visar att äldre kvinnor löper större risk att dö i värmeböljor. Klimatkatastrofer har också förknippats med ökat sexuellt och könsbaserat våld mot kvinnor och HBTQI-personer, som i högre grad riskerar att lida av åsidosättande och exkludering från vården.

En feministisk rättvis omställning kräver omfattande politiska åtaganden bortom vad den europeiska gröna given för närvarande erbjuder. Offentliga investeringar för att förbättra jobben inom vård- och omsorgssektorn, förebyggande arbete mot och skydd från könsbaserat våld, offentliga barn- och äldreomsorgstjänster, socialt skydd mot fattigdom och inkomstbortfall (inklusive för migranter) är avgörande inriktningar för rättvis omställning för att hantera brister i jämställdheten när man minskar koldioxidutsläppen och anpassar sig till klimatpåverkan.

Det kommer att krävas mycket politisk debatt, kampanjarbete och förhandlingar på global, europeisk, nationell och lokal nivå för att lägga fram bättre handlingsprogram som är lämpade för särskilda kontexter. Viktiga frågor för utvärdering av strategier för rättvis omställning beträffande dess könsmässiga påverkan är bland annat:

- *Hur erkänner politiken könsmässigt förtryck och dess relation till klimatkrisen, inklusive hur det påverkar kvinnor på annat sätt beroende på ojämlikhet på grund av klass, ras, funktionsnedsättning eller andra orättvisor?*

- *Hur omvandlar eller förstärker politiken de sämre arbetsvillkor och möjligheter till betald anställning som kvinnor erfar, och som resulterar i könsmässig ojämlikhet när det gäller inkomst och förmögenhet?*

- *Hur omvandlar eller förstärker politiken villkoren för socialt reproduktivt arbete, särskilt den könsmässiga uppdelningen av oavlönat och lågavlönat vårdarbete?*

- *Hur förändrar politiken ägandefördelningen mellan den offentliga och den privata sektorn, och vilka konsekvenser får det för arbetsvillkoren för kvinnor?*

- *Hur hanterar eller stärker politiken strukturell rasism (som påverkar färgade kvinnor), inklusive miljömässig rasism och det södra halvklotets beroende av det norra halvklotet?*

- *Rör sig politiska processer i riktning mot demokratiserande beslutsfattande genom att omfördela makt till kvinnor, färgade personer eller andra marginaliserade grupper?*

- *Hur engagerar politiska processer kollektiva aktörer som fackförbund, klimatrörelser och feministiska organisationer i beslutsfattandet?*

Sammanfattning

Eftersom klimatkrisen har påverkat de mest marginaliserade allra hårdast får de progressiva politiska åtgärderna inte fokusera enbart på att minska koldioxidutsläppen, utan göra det så att man även tacklar befintliga brister i jämställdheten och närbesläktad strukturell ojämlikhet som klass, ras och funktionsnedsättningar. Analysen av klimatlagen, anpassningsstrategin och fonden för rättvis omställning visade att den europeiska gröna given inte erkänner dessa sociala orättvisor i tillräcklig grad och inte tillhandahåller konkreta åtgärder för att hantera dem då den är baserad på en snäv uppfattning av vad som är en 'rättvis och inkluderande omställning'. Eftersom organiseringen av anställning och obetalt arbete samt fördelningen av inkomst, förmögenhet och politisk makt är könsmässigt ojämlik måste en rättvis omställning vara feministisk - i syfte att försöka gå till botten med och avskaffa dessa ojämlikheter genom kollektiva åtgärder.

EPSU

EUROPEAN PUBLIC SERVICE UNION

EPSU står för **Europeiska federationen för offentliganställdas förbund**. Den är EFS största federation och består av 8 miljoner offentliganställda från över 260 fackförbund. EPSU organiserar arbetstagare inom energi, vatten och avfall, hälso- och sjukvård och sociala tjänster samt kommunal och statlig förvaltning, i samtliga europeiska länder inklusive EU:s grannländer i öst. EPSU är ISKA:s (Internationalen för kommunal- och statsanställdas) erkända regionala organisation. Mer information om EPSU och vårt arbete finns på **www.epsu.org**